

Beszámoló az MTA Debreceni Területi Bizottságának 2021. évi tevékenységéről

Páles Zsolt matematikus, akadémikus, elnök
Hodossy-Takács Előd teológus, főtítkár
Magyar Éva közgazdász, titkárságvezető

Az MTA Területi Akadémiai Bizottságok Titkársága debreceni bizottságának hangsúlyos küldetése, hogy érdekes, színvonalas, tudományos programokat biztosítson a helyi és a környékbeli lakosság minden korosztálya részére. Sokrétű feladatokat lát el, ennek köszönhetően kiváló kapcsolatot ápol a helyi egyetemmel és más oktatási intézményekkel. A szak- és munkabizottságok közfeladataik ellátásával értékteremtő munkát végeznek. Törekszünk arra, hogy olyan szervezeti struktúrák alakuljanak ki, amelyek a szak- és munkabizottságok számára a legharmonikusabbak. Bízunk abban, hogy az új kihívások továbbra is új megoldások keresésére fognak ösztönözni – és abban is reménykedünk, hogy a kényszerből elsajátított új gyakorlati módszerek közép- és hosszú távon is alkalmazhatóknak bizonyulnak a tudományos kapcsolattartás és a tudományos eredmények közvetítése terén.

1) Adatok, tudományos potenciál

A DAB feladata továbbra is a három megye (Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok) és a határon túli régiók (Kárpátalja, Erdély) tudományos életének, az itt dolgozó kutatók közösségének segítése, a nyilvánosság fórumainak és tudományos eszmecsereinek megteremtése; az interdiszciplináris megbeszélések és a regionális témák megvitatásához háttér biztosítása. Ugyanakkor fontos feladatunk a tudomány népszerűsítése is.

A DAB 2021-ben 97 rendezvénynek adott otthont, de a szak- és munkabizottságokban, ill. az online térben ennél jóval több esemény szerveződött. Az egész emberiség életkörülményeit és jövőképét befolyásoló járvány a mi szakmai közösségünket is más munkavégzési habitusra és másfajta kapcsolattartásra kényszerítette. Az adott körülmények között a DAB kapcsolatot épített és tartott a tagokkal és a partnereivel, kutatások folytak, többnyire online rendezvényeket kezdeményeztünk, előadásokon vettünk részt, számos külföldi szervezésű online program nyílt meg előttünk, elmélyültünk a tudományterületeink adta lehetőségekben, publikációk, könyvek készültek.

A DAB létszámát tekintve a legnagyobbak közé tartozik az országban: a munkaszervezetekben dolgozó tagok száma közel 1550 fő, ebből 28 akadémikus

és 4 külső tag, 265 fő az MTA doktora, 318 fő kandidátus és 710 PhD-fokozatot szerzett fiatal kutató.

2) Központi szervezésű kiemelt rendezvények

a) Közgyűlés

A Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Területi Bizottsága 2021. február 24-én tartotta meg éves közgyűlését, amelyen a régió tudományos közösségének tagjai zoom online felületen vettek részt. *Freund Tamás*, az MTA elnöke videóüzenetben köszöntötte a résztvevőket. Beszámoló hangzott el az MTA DAB 2020. évi munkájáról *Páles Zsolt*, az MTA DAB elnöke prezentálásában. A szakbizottságok munkáját *Hodossy-Takács Előd*, az MTA DAB főtitkára összegezte. Az elnöki és főtitkári beszámolót a közgyűlés elfogadta.

Az ülésen díjátadások következtek. A DAB Pro Scientia díjazottja, *Gergely Pál*, a Debreceni Egyetem ÁOK Orvosi Vegytani Intézetének professor emeritusa, az MTA DAB korábbi elnöke „A glikogénanyagcserétől a protein foszfatázokig” címmel tartotta meg előadását.

A közgyűlés programjában további díjátadások következtek:

DAB Plakett: *Fazakas Sándor*, DRHE Szociáletikai és Egyházzociológiai Tanszék; *Lóki József*, DE TTK Természetföldrajzi és Geoinformatikai Tanszék; *Remenyik Éva*, DE ÁOK Bőrgyógyászati Tanszék; *Szakály Zoltán*, DE GTK Marketing és Kereskedelem Intézet. DAB Elismerő oklevél: *Kenyeres Sándor*, a DAB nyugalmazott gondnoka.

b) A Magyar Tudomány Ünnepe

A Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat 2021. évi központi témájának címe „Tudomány: iránytű az élhető jövőhöz” volt. A DAB számos tudományos előadás, konferencia, szimpózium, workshop megszervezésével szolgálta a tudomány legújabb eredményeinek népszerűsítését. Az idei Magyar Tudomány Ünnepe debreceni ünnepségének levezető elnöke *Maticsák Sándor*, az MTA DAB alelnöke volt. A rendezvény hibrid módon került megrendezésre.

Az Atomki Szalay Sándor-díjában 2021-ben *Molnár Mihály*, az ATOMKI tudományos főmunkatársa és Környezettudományi Osztályának a vezetője részesült. *Molnár Mihály* a magyar radiokarbon kutatás meghatározó alakja.

Az MTA DAB Pro Cooperatione Díjat *Pallag Annamária* kapta. *Prof. Dr. Pallag Annamária*, a Nagyvárad Egyetem Orvosi és Gyógyszerészeti Karának dékánhelyettese a növényi hatóanyagok formulációs lehetőségeit, technológiai fejlesztési lehetőségeit és stabilitását, azok egészségvédő és egészségmegőrző hatásait vizsgálja.

Az 1996-ban alapított Észak-Alföldi Innovációs Díjakat a következő vállalkozások nyerték.

A Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara nyertes pályázója:

Trans-Sped Kft. „Komplex digitális technológiák a logisztika szolgáltatában a Trans-Sped-nél”. A Trans-Sped 2020. januárjában elindította az innovatív, szállítmányozási és fuvarozási folyamatokat átfogó rendszerét annak érdekében, hogy a saját és az alvállalkozói flottája adminisztrációját optimalizálja. A Vectura bárhol elérhető, csökkenti a papírmunkát, gyorsítja a dokumentációs folyamatokat és egy helyre gyűjt minden lényeges adatot, amire a munka során szükség van.

A Hajdú-Bihar Megyei Kereskedelmi és Iparkamara régiójából elismerő oklevelek átadására is sor került.

Fempharma Kft. „BABÁNTÚL szülés utáni étrendkiegészítő”. A BABÁNTÚL termék új korszakot nyit a szülés utáni felépülésben, melynek rendkívüli jelentősége van a nők életminőségének javulásában. Az anyai szervezet felépülésének legkritikusabb szakasza a szülést követő első 12 hónap. Ez az időszak egyszeri és megismételhetetlen, hiszen olyan speciális hormonális- és immunhelyzet alakul ki, mely soha máskor a nők életében.

ZENTET-X Zrt. „Babypurp – új utak a fényterápiás gyógyászatban”. A Babypurp egy speciális orvostechikai eszköz, ami tudományosan alátámasztott fényterápiás eljárás alapján működik. A módszer lényege, hogy a látható fény egy bizonyos hullámhosszát használja a száj fertőtlenítésére, ami emberek számára nem káros, viszont bizonyos gombák esetében gátolja a szaporodást és elpusztítja a gombakoloníát. Ez a gomba okozza a csecsemők esetében rendkívül gyakori gyermekkori szájpenészt, melynek kezelésére eddig csak gyógyszeres megoldások léteztek.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara innovációs díjazottja:

Krajnyák és Társa Kft. „Víztakarékos, ezáltal gazdaságosabb üzemmód kidolgozása a háztartásokban a szürkevíz hasznosításával”. A berendezési tárgyakból a szennyvíz gravitációs úton egy gyűjtőtartályba gyűlik, melyet szivattyú segítségével felemelnek két méter magasságban elhelyezett ejtőtartályba. Onnan eljut az újrahasonosító helyekre. Ha csak WC-öblítésre használják a szürke szennyvizet, a vízfogyasztás akár 1/3 részével is csökkenhet. De felhasználható még vízszintes és függőleges szilárd burkolatok, járdák, teraszok, gépkocsik durva takarítására is. Ha környezettudatosan megfelelő vegyszereket használnak, akár növények

öntözésére is alkalmas lehet. A pályázat célja e műszaki megoldások kidolgozása és megvalósítása.

A DAB Székház épületében egy videókonferencia-terem került kialakításra. Az eseményen avatták fel a terem névadó tábláját. *Páles Zsolt*, az MTA DAB elnöke által előterjesztett és elfogadott javaslat alapján a terem ezentúl Berényi Dénesnek, az MTA Debreceni Területi Bizottsága 1993–1999 közötti elnökének a nevét viseli.

c) PhD szimpózium

Az MTA Debreceni Területi Bizottsága kiemelt szerepet szán a fiatal nemzedék tudományos tevékenységének felkarolásában. 2021-ben is folytattuk azt a hagyományt, hogy a Debreceni Egyetemmel és a Debreceni Református Hittudományi Egyetemmel közösen PhD-pályázatot hirdettünk. A legsikeresebb pályaművek készítői szimpóziumon is bemutatkozhattak.

A felhívásra 27 PhD-fokozatot szerzett kutató pályázata érkezett be. A bírálóbizottság döntése értelmében 8 előadásra került sor. A bemutatott pályaművek:

Nyeste Krisztián (DE Juhász-Nagy Pál Doktori Iskola): *A halak bioindikátor-szerepe a vízfolyások fémszennyezettségének kimutatásában*

Galgóczi Erika (DE Egészségtudományi Doktori Iskola): *Az orbita fibroblastok szerepe az endocrin orbitopathia pathogenesisében*

Juhász Laura (DE Fizikai Tudományok Doktori Iskola): *Porózus arany nanorészecskék vizsgálata*

Jambrovics Károly (DE Molekuláris Sejt- és Immun Biológia Doktori Iskola): *Az arzén másik oldala – avagy a „hogyan tegyük el láb alól házas társunkat” lehetne életmentő is?*

Koncz-Vágási Katalin (DRHE Doktori Iskola): *Haggeus próféta és Haggeus könyve*

Lovas Dóra (DE Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola): *Együtt vagy külön? Az energiaszektor jövőbeli aspektusai az Európai Unióban*

Mészárosné Nagy Katalin (DE Nyelvtudományok Doktori Iskola): *Empíria és teória a helynév-szociológiában*

Blaskó Barbara (DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola): *Olasz iparosok a magyar szalámigyártásban*

d) Nobel-nap

A rendezvény 2021-ban hatodik alkalommal került megrendezésre, nagy érdeklődés mellett. Az érintett tudományterületek előadói:

Zákány Róza (egyetemi docens, DE ÁOK Orvosi Anatómia Intézet): *Egy forró érintés érzékeléséről a 2021-es orvosi-élettani Nobel-díj kapcsán* (Orvosi-élettani Nobel-díj: David Julius és Ardem Patapoutian)

Bényei Tamás (egyetemi tanár, DE BTK Angol–Amerikai Intézet): *Az otthontalanság tájképei: A Nobel-díjas Abdulrazak Gurnak regényeiről* (Irodalmi Nobel-díj: Abdulrazak Gurnah)

Gulácsi Zsolt (egyetemi tanár, DE TTK Fizikai Intézet): *Klíma modellezés, illetve rendeződés fagyott rendezetlenség esetében* (Fizikai Nobel-díj: Klaus Hasselmann, Syukuro Manabe és Giorgio Parisi)

Joó Ferenc (akadémikus, egyetemi tanár DE TTK Kémiai Intézet): *Katalízis fémek nélkül* (Kémiai Nobel-díj: Benjamin List és David W.C. MacMillan)

Czeglédi Pál (egyetemi docens, DE GTK Közgazdaságtan és Világ-gazdaságtan Intézet): *„Hitelességi forradalom” a közgazdaságtanban* (Közgazdasági Nobel-émlékdíj: David Card, Joshua D. Angrist és Guido W. Imbens)

e) DAB Klub

2021-ben jelentősen megnövekedett az előadni, kiállítani kívánó művészek köre, azonban a fennálló járványügyi helyzet miatt ennek nem tudunk maradéktalanul eleget tenni. Nyolc alkalommal került sor kulturális eseményre, kilenc alkalommal nyílt kiállítás. A programot a régió értelmiségi lakossága körében 645 főnek juttattuk el elektronikusan. A kiállítások szervezése a DAB Székház udvarán történt, a járványügyi szabályok betartásával.

3) A szak- és munkabizottságok tevékenységének áttekintése

A DAB tudományos-szervező tevékenységéből fakadóan lényegi munkájának meghatározó része a szak- és munkabizottságokban folyik. Ezek a bizottságok tevékenységüket a szokott rend szerint elkészített beszámolóikban foglalták össze, ezeket az egyes szakbizottságok vezetői tanácsülés keretében mutatták be. Előljáróban a legfontosabb információ: a szak- és munkabizottságok a mögöttünk hagyott nehéz esztendőben is mindent megtettek a sikeres működés érdekében. Szinte minden jelentéstevő kitért arra, hogy a pandémia nagyon sok

mindent megakadályozott, ennek ellenére a szakmai eredmények, a tehetséggondozás, a fiatal kutatók pályára állítása éppúgy sikereket eredményezett, mint az elmúlt években; és nem maradtak el a szakmai elismerések sem.

Az *Agrártudományi Szakbizottság* tucatnyi rendezvényt szervezett, ahol körülbelül 400 fő jelent meg. A legtöbb rendezvényt (5) a növénytermesztési munkabizottság jegyzi, ezeken összesen 232 résztvevő fordult meg. Nemesítési programban (lóbab) olasz kollégákkal vettek részt. A tudományos eredmények gyakorlatba ültetése terén is rendeztek programokat (metszési bemutató). A szakbizottság díjazottokkal is gyarapodott: *Nagy János* a Magyar Érdemrend középkeresztje polgári tagozata, *Zsombik László* pedig a Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata kitüntetését vehette át.

A *Biológiai és Környezettudományi Szakbizottság* a járványhelyzet ellenére a nemzetközi kapcsolatrendszer bővüléséről számolt be (Talajbiológiai munkabizottság). Tehetséggondozási szempontból is különleges programot tartottak a DAB-ban: makroszkópikus vízi gerinctelen határozási tanfolyam. *Bíró Borbála* az EU Horizon 2020 „Egészséges talaj és élelmiszer” misszió 15 fős nemzetközi szakértői csoportjának tagja lett. *Szöllősi János* Széchenyi-díjban részesült.

A *Bölcseleti, Művészet- és Vallástudományi Szakbizottság* két jelentősebb rendezvényről és egy korábbi konferencia anyagának megjelentetéséről számolt be. *Fekete Károlyt* Debrecen Város Díszpolgárává választották. *Sárosi György* a Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata elismerést nyerte el.

A *Földtudományi Szakbizottság* tizenegy munkabizottsági rendezvényről számolt be. Megrendezték a XII. Térinformatikai Konferencia és Szakkiállítás; több terepmunkát végeztek, és régió belüli tanulmányutakat koordináltak az elmúlt évben (pl. Tiszalökre). A szakbizottsági tagok részt vállaltak Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepciójának (2021–2027) kialakításában.

Az *Irodalom-, Nyelv-, Kommunikáció- és Médiatudományi Szakbizottság* nyolc szakbizottsági és tizenkét munkabizottsági rendezvényt valósított meg, ebből többet társrendezőkkel közösen. A DAB Nyelvészeti Esték alkalmával hét nyilvános előadásra került sor. Megtartották a Fiala Irodalmárok és Kultúrakutatók Fórumát. *Szirák Péter* Csokonai-díjban részesült.

A *Jogi és Közgazdaságtudományi Szakbizottság számára* kiemelkedő év volt az OTDK- aktivitás, a tehetséggondozás területén. Többen részesültek díjazásban témavezetői tevékenységükért, *Szabó Béla* Mestertanár Aranyérmét vett át. Kiemelkedően sikeres év volt a PhD-fokozatot szerzők (36) és a habilitálók (7) szempontjából. Környezeti fenntarthatóság kérdéseivel foglalkozó kerekasztal

megbeszélést tartottak. Magyar és angol nyelvű adatbázist készítettek az alkotmánybíróági gyakorlat kutatásának támogatásához. A szakbizottságnak voltak további díjazottjai is: a Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata kitüntetésben részesült *Berde Csaba, Görgényi Ilona* és *Nagy Géza*.

A *Kémiai Szakbizottságnál* sajnos idén nem a DAB székházban, hanem online zajlottak a szakbizottsági PhD-védések. A tagok számos rendezvényen is részt vettek, többek között a tűzálló polimerek európai konferenciáján Budapesten; a XXVII. Nemzetközi Vegyészkonferencián és más hagyományos rendezvényeken. A Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata kitüntetést kapott *Gyémánt Gyöngyi, Kathó Ágnes* és *Kuki Ákos. Tóth Imre* MTA Akadémiai Díjat, *Bányai István* Polányi Mihály-díjat (fődíjat) nyert el.

A *Matematikai, Fizikai, Informatikai Szakbizottság* a Nobel-napot és tíz további munkabizottsági rendezvényt szervezett. A Nobel-nap című, nagyszerű rendezvény az ő kezdeményezésükre indult el évekkkel ezelőtt, lényegében azóta is ők fogják össze az eseményt. A matematikusok több évfordulós ünnepséget is rendeztek, ezeken kiemelkedő kollégáikat köszöntötték. Az informatikusok interdiszciplináris kutatásokat végeztek az orvostudománnyal közösen. MTA Akadémiai Díjat kapott *Vaszil György. Kozma László* és *Pintér Ákos* a Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata kitüntetést nyerték el. Az ATOMKI Szalay Sándor-díjának kitüntetettje *Molnár Mihály* lett.

A *Műszaki Szakbizottság* öt szakbizottsági és négy munkabizottsági rendezvényt szervezett. A Regionális Műszaki Kutatások Konferencia többször elhalasztásra került, talán 2022-ben megvalósulhat. Összinté hangvételű, a problémákkal szembenező jelentés érkezett a szakbizottságtól, amely kitért arra, hogy két munkabizottság teljes mértékben inaktív – meg kellene szüntetni őket (Építési Mb., Infrastruktúra Fejlesztési Mb.). A DAB Tanácsülésén a tanács tagjai ezzel a szándékkal egyetértettek.

A *Nevelés-, Művelődéstudományi és Pszichológiai Szakbizottság* három szakbizottsági és tizenkét munkabizottsági rendezvényt rendezett. Több nagyrendezvény kapcsolódik hozzájuk, többek közt a IV. Iskolapszichológiai vándorgyűlés. A tehetséggondozás területén *Márkus Edina* OTDK Mestertanár Aranyérem kitüntetésben részesült.

Az *Orvostudományi Szakbizottság* tudományos, ismeretterjesztő rendezvények sorát szervezte meg, a mindenki által ismert, az orvosokra háruló komoly terhelés ellenére is. Rendezvényeiken az előadók száma meghaladta a háromszázat; összesen 5000 fölött volt a résztvevők száma. A nagy kongresszusokat az idén is megszervezték; a szakbizottsági beszámoló szinte minden munkabizottság esetében kitér a gyakorló orvosokkal való

kapcsolattartásra, a továbbképzés, tudomány és gyakorlat kapcsolatának fejlesztési területeire. A szakbizottság tagjai számos kitüntetésben részesültek. OTDK Mestertanár Aranyérem járt *Bereczky Zsuzsannának* és *Czibere Ibolyának*, a Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozata kitüntetést kapott *Kiss Csongor* és *Paraghné Reményik Éva*. A Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata elismerést nyert el *Kovácsné Szabó Éva Anna*, *Novák László* és *Ónodi-Szűcs Zoltán*. *Muszbek László* nemzetközi életműdíjához (ISTH Esteemed Career Award) külön szeretettel gratulálunk.

A *Társadalom- és Történettudományi Szakbizottság* egy szak- és két munkabizottsági rendezvényt szervezett. Megrendezték a néprajzos múzeológusok második regionális találkozóját, ezen részt vettek a néprajzos kollégák, de ők idén önálló munkabizottsági rendezvényt nem szerveztek. Elindult Hajdúnánás várostörténetének megírása. Szociológusok, történészek könyv- és tematikus folyóiratszám-bemutatót is szerveztek. *Bartha Elek* a Pro Urbe-díj mellett a Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozata kitüntetést is átvette, *Papp Klára* pedig Bél Mátyás-díjban részesült.

A *Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szakbizottság* továbbra is működik, szokásos nagyrendezvényeiket megtartották. Megszervezték a Kutatók Éjszakája Szolnokon című rendezvényt.

A *Szabolcs-Szatmár Bereg Megyei Szakbizottságnak* a jelentése kiemeli a regionális problémák kezelésének segítését célzó programokat. A megyében még mindig jelentős problémát jelent a telepszerű körülmények között élők lakhatási körülményeinek javítása, nevesített kutatási cél ennek felmérése. A Magyar Tudomány Ünnepe programjaihoz idén is csatlakoztak, önálló rendezvényeket szerveztek. *Jenei Terézia* a Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata elismerést nyerte el.

4) Összegzés

Az MTA TABT DABT a megváltozott kapcsolattartási formákra gyorsan reagálva továbbra is aktív szerepet kíván vállalni tudományos előadások szervezésében és lebonyolításában. Ennek jegyében keresi a kapcsolódási pontokat a régió oktatási intézményeivel, vállalataival, tudományos eredmények továbbításában partner szervezetekkel.

Köszönjük az MTA elnökének a területi bizottságoknak nyújtott, a rendezvényszervezésre fordítható támogatását, melynek értéke növekvő tendenciát mutat. Debrecenben ezt túlnyomórészt PhD-fokozatot szerzett kiváló fiatal munkatársak díjazására, kiadványtámogatásra és defibrillátor beszerzésére használtuk fel 2021-ben.